

Kitap Tahlili

Tural BAHADIR, Ortaklıktan Krize Türkiye – ABD İlişkileri, Astana Yayınları, Ankara, 2016, ISBN: 978-605-9623-11-7

İlker LİMON*

Taner KARAKUZU**

İki yüzyılı aşkın bir geçmişe sahip olan Türk-Amerikan ilişkilerinin aslında II. Dünya Savaşı'na kadar daha çok ekonomik boyutta geliştiğini söylemek doğru olacaktır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ekonomik ve politik bir güç olarak dünya siyaset sahnesine çıkmasıyla, ilişkilerin siyasî görünüm kazandığı genel olarak kabul edilen bir görüştür. Keza tahlili yapılan eserin dayanak noktası da Türkiye-ABD ilişkilerinin, II. Dünya Savaşı'nın sonundan 21. yüzyılın başlarına değin Türk dış politikasının temel belirleyici unsuru olduğu hususudur. Yazın tarandığında Türkiye-ABD ilişkileri üzerine birçok birincil ve ikincil kaynak bulunmaktadır. Bu eseri diğerlerinden farklı kılan unsur Kemalist söylem çerçevesinde Türkiye-ABD ilişkilerini tahlil etmesidir. Bu bağlamda bu çalışma daha çok liberal veya sosyalist bakış açısıyla irdelenen ilişkilere yeni bir boyut kazandırması bakımından önemlidir.

Tural Bahadır'ın "Ortaklıktan Krize Türkiye-ABD İlişkileri" isimli eseri sekiz bölümden oluşmaktadır. Çalışmada üç farklı Kemalist aktör grubunun konu bağlamındaki yaklaşımları ele alınmıştır. Bu aktörlerin ilki Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) mensupları ve TSK'dan emekli olmuş yüksek rütbeli subaylardır. İkincisi Kemalist temel çizgiyi siyasi olarak temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Vatan Partisi'dir. Üçüncü grup ise Kemalist dünya görüşüne sahip entelektüel çevrelerdir.

Çalışmanın kuramsal boyutu sorunun çözülmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesinin eklektik olarak inşacı kuram (constructivism) ve yeni gerçekçilik (neo-realism) temelinde oluşturulduğu görülmektedir. Eser bir yandan inşacı kuram çerçevesinde Kemalist söylemi incelerken diğer yandan yeni gerçekçilik çerçevesinde süreç analizini kullanarak Kemalist seçkinlerin Türkiye'nin ulusal çıkarları noktasında ABD'ye olan yaklaşımlarını ve tutumlarını incelemektedir. Bu bağlamda yazar ortaya attığı hipotezlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını sınama olanağı bulmuştur.

Bahadır "Kemalizm ve Türkiye'nin Modernleşmesi"(s.77-116) başlığı altında kaleme aldığı bölümde Atatürk'ün gerçekleştirdiği reform hareketlerini kısaca ele alarak Kemalist düşüncenin temellerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ilk önce Kemalist öğretileri temsil eden fakat bu öğretilerin günümüzde tek temsilcisi olmayan Kemalist seçkinlere değinilmiş ve Kemalizm ve seçkin kavramları değerlendirilmiştir. Ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna, reformlarına ve Atatürk ilkelerine yer verilmiştir. Kemalizm ve dış politika anlayışına değinildikten sonra Atatürk'ün ülküleri ve güncel Kemalizm tartışmaları objektif bir şekilde ortaya konulmuştur.

Yazar, "Soğuk Savaş Sürecinde Türkiye-ABD İlişkileri" (s.117-124) başlığını taşıyan bölümde, 1945-1990 yılları arasındaki dönemde iki ülke ilişkilerinde yaşanan inişleri ve çıkışları detaya inmeden ele almıştır. Çalışmanın bel kemiğini oluşturan bölümün "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-ABD İlişkileri: I. Irak Savaşı'ndan II. Irak

* Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon@trakya.edu.tr

** Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: tanerkarakuzu@trakya.edu.tr

Savaşına” (s.125-292) başlıklı bölüm olduğunu söylemek doğru olacaktır. İlk 1991-2003 yılları arası dönemin süreç analizi yöntemiyle değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda 1991-2001 dönemi ele alınmış, ardından 2001-2003 dönemi süreç çözümlemesine tabi tutulmuştur.

Eserin söylem analizi yönteminin kullanıldığı bölüm “Kemalist Söylem ve Türkiye ABD İlişkilerinde Kriz”(s.293-458) olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza bahsi geçen bölümde ilkin 1991-2001 arası dönemdeki Kemalist söylem analiz edilmiştir. Ardından 2001-2003 arası dönemdeki söylem çözümlemesi yapılmıştır.

Eserin son bölümü “Günümüzde Türkiye-ABD İlişkileri: Irak’tan Sonra Suriye’de Çatışan Çıkarlar” (s.459-472) başlığı ile kaleme alınmıştır. Günümüzdeki Suriye Savaşı bağlamında güncel Türkiye-ABD ilişkilerine kısaca değinilerek çalışmaya son verilmiştir. 2011’de başlayan ve günümüzde etkisini artırarak devam ettiren Suriye Savaşı, çalışmada incelenen 1991-2003 sürecindeki Irak merkezli Türkiye-ABD ilişkilerinin devamı niteliğinde olmasından dolayı konuya kısaca değinildiği görülmektedir.

Sonuç kısmında Bahadır Türk-Amerikan ilişkilerini aşağıdaki ifadelerle değerlendirmektedir: “1991-2003 sürecinde Türkiye-ABD ilişkileri, Soğuk Savaş döneminden farklı boyutlarda devam etmiş ve 1952 sonrası ABD ile olan müttefiklik ilişkisi süreklilik arz etmiştir. 1990’lı yıllarda Kemalist seçkinler ABD’nin Kürt devleti projesinin farkına varsalar da, Türkiye’nin ekonomik ve teknolojik gelişmişliğinin Batı dünyasının çok gerisinde olması ve Kürt devleti projesinin ABD tarafından üstü kapalı olarak yürütülmesi, Kemalistlerin ABD’ye karşı tepkilerinin cılız kalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin güç potansiyelinin, ABD’nin güç potansiyelinden tartışmasız ölçüde geride olması Kemalist seçkinlerin, ABD karşısında sessiz kalmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda Waltz’ın; dünyada anarşik sistemin Soğuk Savaş sonrasında da devam ettiği ve güç dengesinin olmadığı durumda reelpolitığın kurallarının işlendiğini ve güçlünün çıkarları doğrultusunda güçsüz olan aktörü tehdit ettiğini Türkiye-ABD ilişkileri örneğinde olduğu gibi gözlemlenmiştir [...] Türkiye-ABD ilişkilerinde 1991-2003 sürecinde süreklilik gözlemlense de, 01 Mart tezkeresi ile birlikte kriz sürecine giren Türkiye-ABD ilişkileri büyük bir sarsıntı yaşamış ve 04 Temmuz 2003 çuval olayı ilk defa Türk-ABD askerleri karşı karşıya gelerek kriz süreci zirveye ulaşmıştır. 01 Mart 2003-2004 ve Temmuz 2003 süreci Türkiye-ABD ilişkilerinde bir kopuş meydana getirmese de, Kemalist seçkinlerin Avrasya stratejisinin benimsenmesi ve desteklenmesi noktasında belirleyici bir rolü olmuştur. Kemalist seçkinler, bu gelişmeler etrafında, Türkiye’nin artık Batı merkezli dış politika stratejisi ile yoluna devam edemeyeceğini anlamışlardır. Bu durum Kemalist seçkinlerde düşünsel boyutta algı dönüşümü meydana getirmiş ve Kemalist seçkinler Avrasya yönlü dış politika vizyonunu söylemsel boyutta daha önce olmadığı ölçüde ve etkide tartışmaya başlamışlardır. Bu çerçevede Kemalist seçkinler düşünsel ve söylemsel boyutta Avrasya yönlü dış politika talebini benimsenmiş ve düşünsel ve söylemsel düzeyde bir dönüşüm meydana gelmiştir...”(s.477-478).

Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında doktora olarak kabul edilmiş eserin genel bir değerlendirilmesini yapmak gerekirse bu çalışmada Türkiye’de yapılan tarihsel-diplomatik incelemelerden farklı olarak, pozitivist ve post pozitivist yöntem benimsenerek, Kemalist aktörlerin merkezde olduğu Türk-ABD ilişkilerinin derinlemesine analiz edildiği söylenebilir. Çalışmada birçok birincil kaynağın kullanılmış olması eseri güçlü kılan yönlerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. Gene eserin güçlü yanlarından bir diğeri de Banu Eligül, Can Ünver, Cemalettin Taşkiran, Doğu Perinçek, Haydar Çakmak, İsmail Hakkı Pekin, Osman Metin Öztürk, Sait Yılmaz ve Soner Polat gibi seçkinlerle yapılan mülakatların çalışmaya ayrı bir derinlik katmış olmasıdır.